

УДК 336.14:330.341:332(477.64)

І.В. Комарова

РОЛЬ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

***Анотація.** Охарактеризовано стан інноваційного розвитку Запорізької області. Виявлено значення коштів державного та місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні інновацій у Запорізькій області.*

***Ключові слова:** Запорізька область, бюджетне фінансування, інноваційний розвиток.*

***Summary.** The author described the baseline conditions of innovative development of the Zaporizhzhia oblast. The author determined value of expenses of government budget and local budgets in financing of innovations in the Zaporizhzhia oblast.*

***Key words:** Zaporizhzhia oblast, government expenditure, innovative development.*

Постановка проблеми. Стимулювання інновацій у регіонах залишається на сьогодні одним з найбільш пріоритетних напрямів розвитку України. Важливим є також завдання обґрунтування значущості бюджетних коштів у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні українські науковці Амоша О., Гальчинський А., Геєць В. Доценко О., Казмірчук С., Семиноженко В., Тимченко М. та інші у своїх працях досліджують питання інноваційного розвитку України та її регіонів. Разом з тим, значущість регіонального аспекту інноваційного розвитку України спричиняє необхідність проведення подальших досліджень з метою виявлення особливостей, що склались у фінансуванні інновацій у регіонах, а також щодо ролі коштів державного та місцевих бюджетів у фінансуванні інновацій.

Метою дослідження є з'ясування значення бюджетних коштів у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку Запорізької області.

Вклад основного матеріалу. В усіх успішних економіках, що обрали шлях економіки знань через зростання та конкурентоспроможність, загальновізним є той факт, що відповідна полі-

тика у цій сфері має визначати довготривалі цілі та дотримуватись стабільного і послідовного зростання інвестицій (як державних, так і за рахунок інших джерел) у інноваційну сферу. Роль держави у регулюванні інноваційного розвитку країни має бути посиленою і реалізовуватись через відповідні дії та програми [8, с. 8]:

а) максимальної адаптивності суспільства до утвердження інноваційної ідеології;

б) випередження поступального розвитку політичних, соціальних та економічних інститутів у їх взаємодії з розвитком науково-технічних факторів суспільного прогресу;

в) підтримки руху до нового, синтезного стану, який сьогодні усвідомлюється у формуванні економіки, що базується на знаннях, і особливо у сферах, що є двигуном зростання;

г) зміну функцій втручання держави в механізм функціонування суспільства на систему стимулюючих заходів щодо розвитку на органічних засадах.

Пряме державне фінансування інновацій визнається одним з найбільш дієвих важелів регулювання інноваційного розвитку регіонів, серед яких прийнято виділяти наступні [4]: 1) акумулю-

© І. В. Комарова, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Комарова І.В. Роль бюджетних коштів у фінансуванні інноваційного розвитку Запорізької області / І. В. Комарова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – №3 (35). – С.109–115.

References (APA):

Komarova, I. (2016). Rol biudzhetykh koshtiv u finansuvanni innovatsiinoho rozvytku Zaporizkoi oblasti [A contribution of government expenditure in financing innovative development of zaporizhzhia oblast]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 3(35), 109–115 (in Ukr.)

вання коштів на наукові дослідження та інновації; 2) координація інноваційної діяльності; 3) стимулювання інновацій; 4) створення правової бази інноваційних процесів; 5) кадрове забезпечення інновацій; 6) формування науково-інноваційної інфраструктури; 7) інституціональне забезпечення інноваційних процесів; 8) регулювання соціальної та екологічної спрямованості інновацій; 9) підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності; 10) регіональне регулювання інноваційних процесів; 11) регулювання міжнародних аспектів інноваційної діяльності.

До важелів прямої фінансової підтримки інноваційного розвитку країни відносять [9]:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;

- ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;

- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;

- державне замовлення на інноваційні продукти;

- дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;

- компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;

- державні виплати провідним науковим центрам та науковцям;

- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі "Інтернет", організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

Дієвими у світовій практиці визнають також важелі непрямого фінансового впливу держави на процеси інноваційного розвитку [9]:

- зниження ставок податку на прибуток підприємств;

- податковий кредит інноваційним підприємствам;

- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;

- звільнення від деяких відрахувань до бюджету;

- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;

- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;

- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Отже, фінансове забезпечення інноваційних процесів є першочерговим завданням у багатовекторному механізмі державного регулювання інноваційного розвитку країни та її регіонів. Ключову роль у пошуку відповідних фінансових ресурсів має відігравати саме держава, оскільки саме обсягами фінансування певних напрямків інноваційної діяльності та співвідношенням між ними держава може впливати на стратегічні зміни в структурі економіки, регіональному та соціальному розвитку країни.

Наукові дослідження [3] доводять, що загальний рівень фінансування науково-дослідної сфери в Україні останніми роками досяг найбільш низького рівня за роки незалежності. Крім того, значна частина державних видатків у науково-дослідницькій сфері припадає на фінансування організаційної структури (більше 90%), що лиш опосередковано сприяє розвитку інновацій. У підприємницькому секторі, навпаки, на фінансування організаційної структури витрачається лише 25% від загального обсягу фінансування науково-дослідної сфери. Рівень витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт (ННТР) за рахунок державного бюджету в Україні є одним з найбільш низьких у порівнянні з розвиненими країнами світу.

Запорізька область входить до числа регіонів України, які складають основу її економічного та інтелектуального потенціалу. В області зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких провідне місце посідають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімічна промисловість. Основу промисловості регіону складають металургійний комплекс, де виробляється 17,7% загального державного обсягу сталі, 17,5% готового прокату, енергетичний комплекс (26,7% електроенергії країни) та машинобудівний (51,9% випуску легкових автомобілів). Станом на 2013 р. Запорізька область посідала четверте місце в Україні за кількістю інноваційно активних промислових підприємств, перше – за часткою їх у загальній кількості промислових підприємств [1, с. 23]. Згідно дослідження Київського міжнародного інституту соціології у рейтингу інвестиційної привабливості 2014 року серед регіонів України Запорізька область посіла загальне 12 місце, у тому числі: 3 місце – за фактором застосування інновацій, 7 – за наявністю природних та земельних ресурсів, 9 – за величиною споживчого ринку; 10 – за діловою активністю [10, с. 72].

У 2015 році інноваційною діяльністю займались 49 підприємств області, питома вага яких у загальній кількості підприємств склала 20,9%

(по Україні: 824 підприємства; 17,3%). Найбільша частина інноваційно-активних підприємств припадає на машинобудування (51,2%). Впровадженням інновацій займалися 45 промислових підприємств, з них 35 освоювали виробництво нових інноваційних видів продукції (в тому числі 10 – нових для ринку). За рік було впроваджено 114 нових технологічних процесів, в тому числі 35 – маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних [6, 7]. У Запорізькій області створюється 6,3% загальної кількості високих технологій. Серед інноваційних видів продукції – трансформатори, напівпровідники, кабелі, запчастини до побутової техніки та автомобілів, мастила та оливи [12].

Сучасні науковці [2, 5] виділяють ряд суттєвих проблем інноваційного розвитку Запорізької області:

1. Недостатність фінансування і, як наслідок, незабезпеченість матеріально-технічною базою, дефіцит кадрів тощо.
2. Несформованість або недосконалість механізму взаємодії між споживачем і виробником інноваційного продукту.
3. Нездатність окремих підприємств здійснювати розробку та впровадження інноваційної продукції власного виробництва у зв'язку із значною вартістю науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також недостатньою фінансовою підтримкою з боку держави.
4. Недосконалість законодавчої бази.

Саме недосконалість механізмів державного регулювання інноваційного розвитку регіонів і спричиняє виникнення зазначених проблем у побудові інноваційної моделі розвитку області.

Частку Запорізької області у показниках інноваційного розвитку країни характеризують наступні показники¹:

- обсяг витрат на інноваційну діяльність за рахунок бюджетних коштів – 0,04%;
- загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність – 2,33%;
- обсяг реалізації інноваційної продукції за межі України – 12,5%;
- кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України – 8,9%;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції – 13,7%;
- кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію – 7,4%;
- загальна кількість впроваджених технологічних процесів – 9,4%;
- загальна кількість підприємств, що впроваджували інновації – 6,2%;

— загальна кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю – 5,9%;

— загальна кількість промислових підприємств – 4,9%.

Промислові підприємства Запорізької області складають 4,9% від загальної кількості промислових підприємств країни, при цьому інноваційний потенціал області використовується більш продуктивно, ніж по країні в цілому, оскільки на Запорізьку область припадає 5,9% підприємств країни, що займалися інноваціями. Якщо в Україні інноваційною діяльністю займалися у 2015 році 17,3% промислових підприємств, то по Запорізькій області цей показник склав 20,9% (у 2014 році відповідно 16,1% та 22,9%).

Значним є внесок Запорізької області у такі показники як загальна кількість впроваджених технологічних процесів (114, або 9,4% від загальної кількості впроваджених процесів по Україні); обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України (1,4 млн грн – 42,7% загального обсягу реалізованої інноваційної продукції по області, або 12,5% від загальнодержавного обсягу реалізованої продукції за межі України) кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України (19, або 8,9% від загальної кількості таких підприємств по Україні). Проектом Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року передбачено зростання обсягу реалізованої інноваційної продукції з 1,7% загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2014 році до 6% у 2020 році [10, с. 91].

Звертає на себе увагу факт застосування у 2011 році фінансових важелів державного регулювання інноваційного розвитку Запорізької області. Про це свідчить підвищений рівень державного фінансування інновацій. Якщо загальний обсяг витрат на інновації становив у області 5,6% від загальнодержавного показника, то бюджетних коштів на інноваційний розвиток області витрачено 7,9% від загального обсягу бюджетних витрат на інновації. Перерозподіляючи таким чином бюджетні кошти держава прагне більш продуктивно використати інноваційний потенціал потужного промислового регіону. Проте, починаючи з 2012 року, фінансування інноваційного розвитку Запорізької області за рахунок коштів державного бюджету значно зменшилося. У 2013 році було профінансовано лише 4 тис. грн (з місцевих бюджетів фінансування відсутнє), у 2015 році з державного та місцевих бюджетів інновації у Запорізькій області не фінансувались (у 2014 році з місцевих бюджетів профінансовано 143,2 тис. грн).

Динаміку фінансування інновацій у Запорізькій області та участі у ньому бюджетних коштів у представлено на рисунках 1-4.

¹ 2015 рік, розраховано за [6, 7].

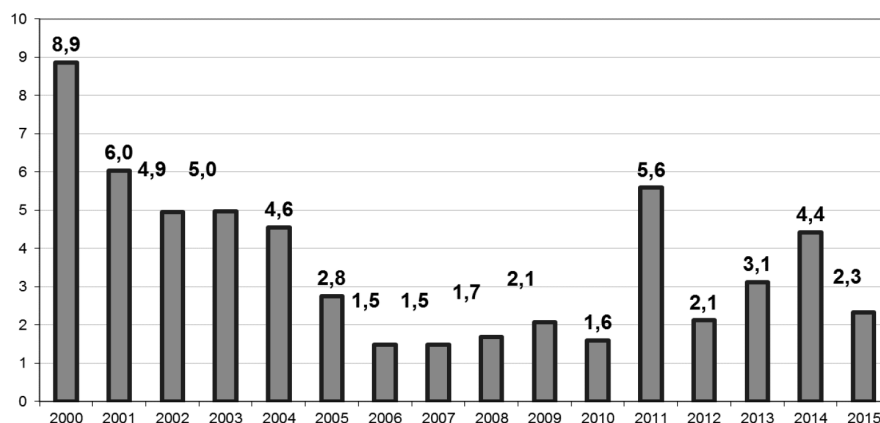

Рис. 1. Динаміка питомої ваги Запорізької області у загальній сумі витрат на фінансування інновацій, %
Джерело: розраховано автором за [6, 7].

Питома вага Запорізької області у загальних витратах на фінансування інновацій по країні не характеризується стабільністю. Позитивним є досить суттєве зростання питомої ваги області у 2011 році (це було пов'язано з введенням Ботієвської

вітрової електростанції [5, с. 132]), проте досягнути показників початку 2000 років не вдалося, тобто наявним є невикористаний потенціал інноваційного розвитку області.

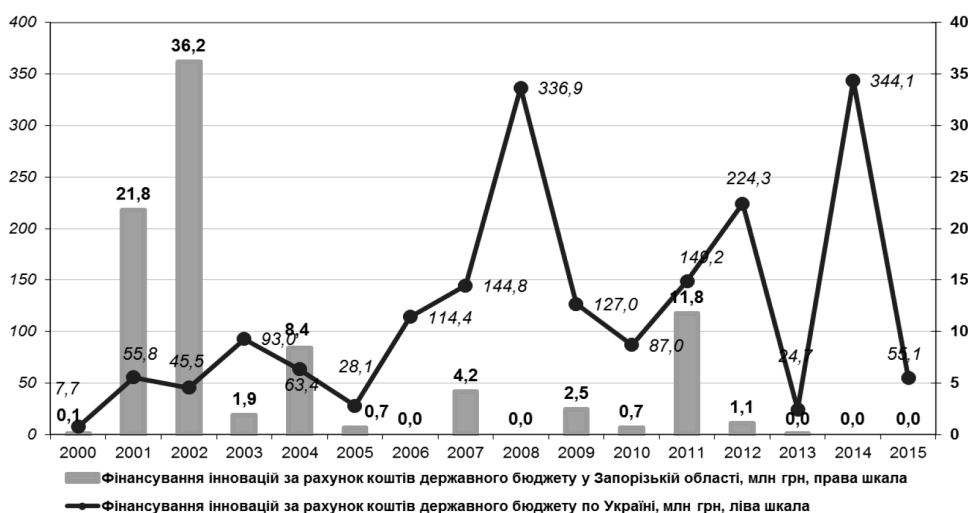

Рис. 2. Динаміка фінансування інновацій за рахунок коштів державного бюджету по Україні та по Запорізькій області

Джерело: розраховано автором за [6, 7].

Не спостерігається взаємозалежність між обсягами державного фінансування інноваційних програм і обсягами державної участі у інноваційних проектах по Запорізькій області. Зокрема значні розриви існують у 2002, 2006, 2008, 2012, 2014 роках. Так, не зважаючи на значне зростання державних інвестицій в інновації у 2008 році, Запорізька область не отримала коштів на інновації

взагалі. Не профінансовано інноваційний розвиток області за рахунок коштів держбюджету і у 2015 році. Вважаємо таку ситуацію неприпустимою, адже важко уявити, що жодне підприємство не потребувало у зазначений період бюджетних асигнувань на інновації. Варто зазначити, що по Україні у 2015 році кошти державного бюджету на фінансування інновацій отримали лише 11 підприємств.

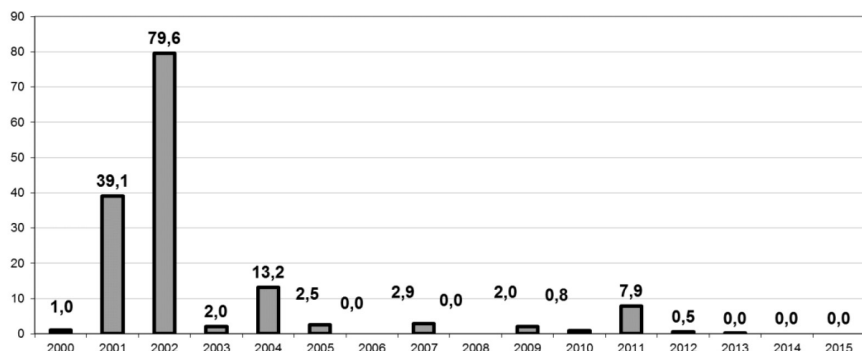

Рис. 3. Динаміка питомої ваги Запорізької області у коштах державного бюджету на фінансування інновацій по Україні, %

Джерело: розраховано автором за [6, 7].

Дослідження динаміки питомої ваги Запорізької області у коштах державного бюджету на фінансування інновацій дозволяє виявити значні коливання показника за період з 2000 року. У 2001-2002 роках на інновації у Запорізькій області

витрачалась значна частина бюджетних коштів: у 2002 році – майже 80% всіх інноваційних витрат держбюджету. Останніми роками ситуація значно погіршилась і не характеризується стабільністю: коливання показника становлять від 7,9% у 2011 році до 0% у 2015.

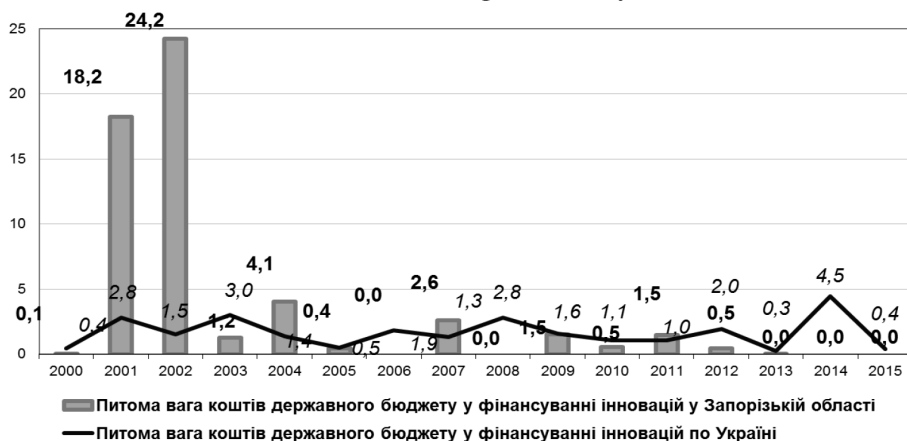

Рис. 4. Динаміка питомої ваги коштів державного бюджету у фінансуванні інновацій по Україні та по Запорізькій області, %

Джерело: розраховано автором за [6, 7].

Динаміка питомої ваги коштів державного бюджету у фінансуванні інновацій хоч і не є останніми роками такою неприпустимо невідповідною як у 2001 та 2002 роках, проте все одно від-

різняється дуже значними невідповідностями між обласними та загальнодержавними показниками.

Значення бюджетних коштів у фінансуванні інноваційного розвитку Запорізької області є нижчим, ніж по країні в цілому (рис. 5).

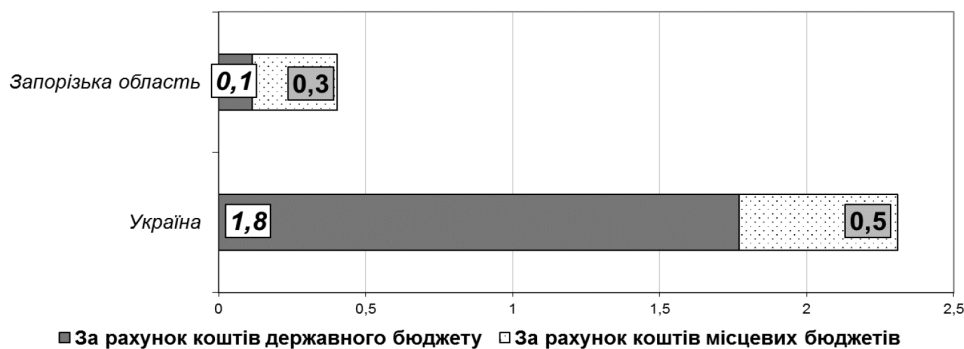

Рис. 5. Значимість бюджетних коштів у фінансуванні інновацій (% до загального обсягу фінансування інновацій)¹

Джерело: розраховано автором за [6, 7].

¹ 2012-2015 роки, середні дані.

За рахунок коштів державного бюджету в області профінансовано 0,1% інноваційних витрат (по Україні в цілому – 1,8%), місцевих бюджетів – 0,3% (по Україні в цілому – 0,5%). Тобто останніми роками спостерігається зменшення регулюючої ролі держави у фінансовому забезпеченні формування інноваційної моделі розвитку Запорізької області.

Ситуація з відсутністю державного фінансування посприяла у 2008 році прийняттю «Цільової економічної програми інноваційного розвитку Запорізької області на 2008-2012 роки» з метою розвитку інноваційного потенціалу в Запорізькій області [12]. У дослідженнях цю програму віднесено до групи Програм розвитку підсистем інтелектуально-інноваційної системи регіонів: формування, генерації, освоєння знань та дифузії інновацій [11, с. 213]. Головною метою Програми є створення інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки і ефективне використання наявного науково-технологічного потенціалу шляхом створення інноваційних підприємств, а також забезпечити подальше постійне зростання темпів цієї діяльності.

Фінансування зазначених в Програмі заходів передбачалося здійснити за рахунок коштів: 1) державного бюджету – 255,17 млн. грн; 2) обласного бюджету – 3,70 млн. грн; 3) позабюджетних коштів – 1111,90 млн. грн. Тобто фінансування інноваційного розвитку в Запорізькій області у рамках вказаної Програми на 18,6% мало бути здійснене за рахунок держбюджету, на 0,3% – за рахунок коштів обласного бюджету, на 81,1% – за рахунок позабюджетних джерел фінансування.

Станом на кінець 2015 року не оприлюднено звіту про результати виконання Програми, тому оцінити її результативність неможливо. Натомість у «Проекті Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року» серед слабких сторін регіону зазначена низька інноваційна активність, слабе впровадження новітніх технологій та зниження інвестиційної активності у розвиток матеріального виробництва та бізнесу [10, с. 51].

В цілому необхідно відмітити, що фінансування інноваційної діяльності в Україні занадто зосереджене на великих державних установах і на їх стратегічних програмах. Тому і не дивно, що інноваційна діяльність в підприємницькому секторі фінансується компаніями з власних джерел, що чітко вказує на відсутність інших доступних ресурсів для фінансування інноваційної діяльності. Така ситуація є структурним викликом для малих і середніх компаній.

Висновки і пропозиції. На сьогодні в Україні залишається необхідність у ретельнішому аналізі

ефективності різноманітних інструментів фінансування інноваційного розвитку регіонів. Дослідження доводять, що в умовах недостатності бюджетних ресурсів значно зменшилися обсяги фінансування інновацій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Існують значні диспропорції у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку різних регіонів України, зокрема ступінь участі бюджетних коштів у фінансуванні інновацій у Запорізькій області останніми роками значно нижчий, ніж у середньому по Україні. Необхідним є розроблення стратегії інноваційного розвитку регіонів України із законодавчим закріпленням частки витрат на пріоритетні для держави інновації, що має бути профінансована за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційний потенціал Придніпровського регіону: стан, тенденції та проблеми розвитку / О.І. Амоша, І.Ю. Підоричева // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2014. – №5. – С. 17-31.
2. Антонюк Д.А. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку промислового регіону (на прикладі Запорізької області) [електронний ресурс] / Д.А. Антонюк, К.І. Антонюк // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2012. – Режим доступу : http://economy.kpi.ua/files/files/68_kpi_2012.doc.
3. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіз доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.]; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 80 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/innovation_Bila.indd-bb655.pdf.
4. Каракай Ю.В. Державне регулювання інноваційного розвитку [електронний ресурс] / Ю.В. Каракай // Економічний вісник НТУУ «КПІ» – 2009. – Режим доступу : http://economy.kpi.ua/files/files/20_kpi_2009.pdf.
5. Карпенко А.В. Стан інноваційної діяльності в Запорізькому регіоні / А.В. Карпенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – №1 (25). – С. 130-135.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Запорізькій області [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу : <http://zr.ukrstat.gov.ua>.
8. Онишко С.В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора екон. наук 08.04.01. / Інститут економічного прогнозування НАН України. – Київ, 2004. – 32 с.
9. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь) [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>.
10. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року (Проект) [Електронний ресурс] / Запо-

різька обласна рада. – Режим доступу : <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000049/49696/proekt.pdf>.

11. Тульчинська С.О. Аналіз програм активізації інноваційної діяльності в регіонах України / С.О. Тульчинська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. – Вип. 9. Частина 1. – С. 212-215.

12. Цільова економічна програма інноваційного розвитку Запорізької області на 2008-2012 роки (Затверджена Рішенням Запорізької обласної ради від 07.08.2008р. №12) [Електронний ресурс] / Запорізька обласна рада. – Режим доступу : www.pir.dp.ua/uploads/ZaporizskaPrograma.doc.

REFERENCES

1. Amosha O., Pidorycheva I. (2014). Innovatsiyni potentsial Prydniprovskoho rehionu: stan, tendentsii ta problemy rozvytku [Innovative Potential of the Prydniprovskiy Region: Condition, Tendencies and Problems of Development]. Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, 5, 17-31 (in Ukr.).

2. Antoniuk D.A., Antoniuk K.I. (2012). Problemy ta perspektyvy innovatsiinoho rozvytku promyslovoho rehionu (na prykladi Zaporizkoi oblasti) [Problems & prospects of industrial region innovative development (on example of Zaporizhia region)]. Retrieved from http://economy.kpi.ua/files/files/68_kpi_2012.doc (in Ukr.).

3. Bila S.O., Zhalilo Ya.A., Shevchenko O.V., Zhuk V.I. et al. (2011). Innovatsiini pidkhody do rehionalnoho rozvytku v Ukraini [Innovative approaches to the regional development in Ukraine]. Kyiv: NISS. Retrieved from http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/innovation_Bila.indd-bb655.pdf (in Ukr.).

4. Karakai Iu.V. (2009). Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku [Government control of innovative development]. Ekonomichniy visnyk NTUU «KPI». Retrieved from http://economy.kpi.ua/files/files/20_kpi_2009.pdf (in Ukr.).

5. Karpenko A.V. (2014). Stan innovatsiinoi diialnosti v Zaporizkomu rehioni [The state of innovative activity is in a Zaporizhia region] Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), 1 (25), 130-135 (in Ukr.).

6. Research and Innovation in Ukraine (Statistical book). (2016). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukr.).

7. Research and Innovation in Zaporizhia oblast (Statistical book). (2016). Zaporizhia: State Statistics Service of Ukraine in Zaporizhia oblast. Retrieved from <http://zp.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).

8. Onyshko S.V. (2004) Mekhanizm finansovoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy (Abstract of Doctor's thesis, Kyiv National Taras Shevchenko University). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

9. Perspektyvy innovatsiinoho rozvytku Ukrainy [Perspectives of innovation development of Ukraine] (2002). Kyiv: Alterpres. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>. (in Ukr.).

10. Stratehiiia rehionalnoho rozvytku Zaporizkoi oblasti na period do 2020 roku [Strategy of regional development of the Zaporizhia oblast on a period to 2020 year]. Retrieved from <http://www.zoda.gov.ua/article/2245/proekt-strategiji-regionalnogo-rozvitkuzaporizkoi-oblasti-na-period-do-2020-roku.html>. (in Ukr.).

11. Tulchynska S.O. (2014). Analiz prohram aktyvizatsii innovatsiinoi diialnosti v rehionakh Ukrainy [Analysis of programs for innovation in the regions of Ukraine]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky, 9 (Part 1), 212-215. (in Ukr.).

12. Tsilova ekonomichna prohrama innovatsiinoho rozvytku Zaporizkoi oblasti na 2008-2012 roky [The having a special purpose economic program of innovative development of the Zaporizhia oblast is on 2008-2012]. Retrieved from www.pir.dp.ua/uploads/ZaporizskaPrograma.doc (in Ukr.).